

LIVIO ROSSETTI – ALESSANDRO STAVRU (eds.):

Socratica 2008. Studies in Ancient Socratic Literature (Collana di Studi e Testi “Le Rane”, 54) (Socratica 2008. Štúdie k antickej sókratovskej literatúre)

Bari: Levante editori 2010, 353 s.

Na Sókratovu postavu a jeho myslenie sa poantické dejiny pozerali takmer výlučne cez prizmu, ktorej pôvodcom je Platón. Až približne od polovice 19. storočia sa paralelne s Platónovým obrazom Sókrata začalo, sprvu nasmelo, uvažovať aj o obraze, ktorý o svojom učiteľovi ponúkli iní jeho žiaci. Eduard Zeller ich nazval „malými“ sókratovcami, pričom narážal na kvantitu dokumentárneho materiálu, ktorý sa nám po nich zachoval. Z tohto pôvodne neutrálneho označenia sa v mentalite historikov filozofie postupne vyvinul predsudok o ich „malom“ význame a paralelne o Platónovej „veľkosti“. K nabúraniu tohto predsudku prispelo postupné vydávanie prameňov sokratiky, ktoré bolo korunované v 90-tych rokoch Giannantonioho štvorzväzkovou zbierkou zlomkov sókratovcov prvej generácie. Po desaťročí sedimentácie a asimilácie tohto nástroja zo strany odborníkov nastal čas zbierať prvé plody.

V roku 2005 sa v talianskej Senigallii uskutočnilo prvé kolo sókratovských konferencií, ktorých cieľom bolo vyniesť na svetlo veľkosť prvých Sókratových žiakov. Druhé kolo, ktorého príspevky sú publikované v recenzovanom zborníku, sa konalo v roku 2008 v Neapoli. Cieľom organizačného tímu je vytvoriť paralelné fórum k *Symposia Platonica* s vedomím, že pochopenie významu sókratovcov je kľúčom k pochopeniu nielen Sókratovho dedičstva, ale aj významu Platónovho diela.

Štúdie sú uverejnené v štyroch jazykoch a rozdelené do štyroch častí. Prvý príspevok pod názvom *Sókratés, prvý filozof, a sókratovci, prví filozofi* z pera Livia Rossettiho poukazuje na skutočnosť, že slovo *filosofos* a z neho odvodené termíny majú podivuhodne nízky výskyt v období, ktoré zvykneme označovať ako predsókratovské. Naopak začiatkom 4. storočia pr. Kr. výskyt rapídne stúpa. Rossetti sa preto domnieva, že zdroj filozofie v užšom zmysle slova treba spájať s vystúpením Sókrata, ktorý sa voči ostatným aténskym „intelektuálom“ vymedzil práve ako *filosofos*. O dejinný úspech tohto termínu sa následne pričínili Sókratovi poslucháči, najmä Platón.

Otázke, kto boli a v akom vzťahu k Sókratovi stáli konkurenční aténski „intelektuáli“, sa venuje stať japonského odborníka Noburu Notomiho *Sókratés versus sofisti: Ide o Platónov vynález?* Ako naznačuje samotný titul, autor sa snaží zotrieť ostrý kontrast medzi Sókratom a generáciou sofistov pôsobiacou v jeho dobe, pričom za pôvodcu vžitej predstavy o ich kontrapozícii považuje Platóna, pretože ani v radoch ostatných sókratovcov nebadáť jasné rozlišovanie medzi sofistickou a filozofiou.

Aldo Brancacci sa vo svojej obsiahlej štúdií pod názvom *K Antisthenovej etike* venuje najväčšej postave spomedzi sókratovcov prvej generácie. Poukazuje na to, že Antisthenés v šľapajach svojho učiteľa rozvíjal svoj vlastný výskum najmä na poli etiky a dialektiky, pričom obidve spájal s teóriou jazyka. Antisthenés podľa Brancacciho upozorňuje

na biele miesto medzi poznáním a konaním, a práve do tohto bieleho miesta, ktoré nie je neprekonateľnou priepasťou, ale výzvou k napredovaniu, situuje naliehavosť etiky.

Prvú časť príspevkov uzatvára stať Dominga Plácida *Aischenés zo Sfetta: protirečenia v sókratizme*. Španielsky odborník sa v nej zaoberá predovšetkým historickým kontextom prvej sókratovskej generácie. V súvislosti so správou Diogena Laertského (II 20) o tom, že Sókratés spolu s Aischinom vyučovali rétoriku, Plácido upozorňuje na obmedzené ekonomické možnosti týchto dvoch osobností, ktoré ich nútili žiť inak, ako sókratizmus prezentoval aristokrat typu Platóna. Podľa autora výklad Sókrata v prvej polovici 4. storočia preto do značnej miery závisel od rozdielneho sociálneho statusu jednotlivých Sókratových žiakov.

V prvej zo štyroch štúdií venovaných Platónovi, ktorá nesie názov *Nemožnosť autarkie u Platónovho Sókrata*, sa Louis-André Dorion venuje rozdielu medzi Xenofónovým a Platónovým obrazom Sókrata v otázke sebastačnosti. Platónovu zdržanlivosť v akceptovaní ideálu *autarkie* a jeho zdráhanie označiť Sókrata za dokonale sebastačného Dorion vysvetľuje celým radom dôvodov. Na záver dochádza k zaujímavému konštatovaniu: Zatiaľ čo Xenofónov Sókratés vyzýva svojich nasledovníkov k materiálnej *autarkii*, Platónov Sókratés robí opak a ukazuje im, že filozofický život je ustavičným napredovaním a nespokojnosťou s dosiahnutým stavom.

Walter Omar Kohan sa vo svojom príspevku *Paradox vyučovania a učenia* sa venuje problému kontradikcií vo vyhláseniach Platónovho Sókrata o tom, že praktizuje pravú politiku, a zároveň že sa zdržiava politického života; že nikdy nebol učiteľom, a zároveň že má množstvo žiakov; a napokon že nič nevie, a zároveň je veštbou označený za najmúdrejšieho muža. Keďže podľa Kohana každé úsilie o zmierenie týchto protirečení zlyháva, treba ich pokladať za manifestácie tajomstva spätého so Sókratovou postavou.

Stať *Sókratés a sebaopoznanie* od Lidie Palumbovej sa zaoberá náročnou pasážou *Alc. I 133a-c* o zrkadlení sebaopoznáajúcej duše v inej duši. Z textu jednoznačne nevyplýva, či ide o dve odlišné duše, alebo o jednu a tú istú. No vzhľadom na kontext celého dialógu i na pasáže z iných Platónových diel treba podľa autorky uprednostniť druhú z uvedených interpretácií.

V príspevku *Sókratés medzi oligarchickým prevratom a reštauráciou demokracie* sa Gabriele Cornelli a André L. Chevitaese zaoberajú dôvodmi, ktoré mohli Sókrata viesť k podpore vlády „tridsiatich tyranov“. Poznanie tejto motivácie je veľmi užitočné pri hodnotení politických pohnútok, ktoré neskôr viedli k procesu so Sókratom. To, že sa Platón v *Siedmom liste* nepúšťa do obhajoby Sókrata vo veci kazenia mládeže, podľa dvojice autorov naznačuje, že tento bod obžaloby bol politicky silnejší a Platón nemal argumenty proti tomu, že medzi tyranmi sa nachádzali aj Sókratovi žiaci.

Obidva príspevky v tretej časti zborníka sa týkajú Xenofónových *Spomienok na Sókrata*. Donald Morrison v štúdiu *Xenofónov Sókratés o sofii a cnostiach* poukazuje na to, že Xenofón na jednej strane podobne ako Platón spája náuku o jednote cností s intelektualizmom, a na strane druhej polemizuje s Platónom v tom, že múdrosť môže byť niekedy dvojznačná. V prípadoch, keď ľudská múdrosť nezávisí od vnuknutí božstva, je intelektualistická múdrosť, ktorá je neodlíšiteľná od cnosti, naozaj možná, a tak sa múd-

rosť stáva dostatočnou (hoc nie nevyhnutnou) podmienkou získania iných cností.

V najrozsiahlejšom príspevku celého zborníka pod názvom *Bytie a javenie v Xen. Mem. III 10.1-8* Alessandro Stavru analyzuje Sókratov rozhovor s dvoma umelcami: maliarom Parrhasiom a sochárom Kleitónom. Sókratés poukazuje na to, že ich umenie je založené na „javení“ (*fainesthai*) tak vonkajšku, ako aj vnútra stvárňovaných postáv. Stavru upozorňuje, že akcent na „javenie“ je poukázaním na klamlivú povahu výtvarného umenia, a vyslovuje domnienku, že Xenofón využíva odborné spisy umelcov svojej doby a ponúka istý druh teórie výtvarného umenia.

Posledná, štvrtá časť zborníka je venovaná ďalšiemu vývoju sokratiky v antike. Michael Erler sa v príspevku *Parrhésia medzi Sókratom a Epikúrom* venuje slobode slova, ktorá bola základným kameňom aténskej demokracie i Sókratovho *elenchu* v Platónovom podaní. Erler poukazuje na asymetrickú štruktúru *parrhésie* v Sókratových rozhovoroch, ktorá predpokladá „vediaceho“ učiteľa a „nevediaceho“ žiaka. Navyše je často zahmlená iróniou. Epikúros sa na rozdiel od Platónovho Sókrata hlási k *parrhésii* za každých okolností. Preto „priamosť v reči“ patrí rovnako ako „priateľstvo“ k základom jeho výchovného systému.

V stati *Sókratov portrét vo Filodémovom De superbia* sa Graziano Ranocchia venuje negatívne vykresleniu Sókratovej irónie vo Filodémovej rozprave o pýche, ktoré nekorešponduje s postojom, ktorý ten istý autor prezentuje v iných svojich spisoch. Ranocchia navrhuje vyriešiť túto ťažkosť prisúdením problematickej pasáže stoikovi Aristónovi z Chia.

Michel Narcy v štúdiu *Sókratés a Euripidés z pohľadu Diogena Laertskeho* analyzuje komediálny zlomok z Diogena, ktorý na prvý pohľad portrétuje Sókrata v zlom svetle. Narcy sa domnieva, že tento dojem nie je správny. Na rozdiel od narážok, ktoré možno nájsť v „starej komédii“, Diogenés Laertský si nemyslel, že Sókratés spolupracoval s Euripidom. Podľa Narcyho sa autor filozofických biografí snaží ukázať, že Sókratés Euripida intelektuálne prevyšoval.

Zborník končí dodatkom pod názvom *In memoriam*, ktorý je venovaný zosnulému Mariovi Montuorimu. Aniello Montano v svojom príspevku vzdáva hold tomuto historikovi filozofie, ktorého záujmy mali oveľa širší záber, no v hojnej miere sa venoval i sókratovskej otázke, poukazujúc na to, že sókratovská literatúra nemala historický, ale primárne apologetický charakter.

Zborník *Socratica 2008* pestrosťou a kvalitou svojich príspevkov dokazuje, že talianske konferencie na tému antickej sókratovskej literatúry prejavujú životaschopnosť, a zostáva nám len tešiť sa na výstup z ďalšieho stretnutia, ktoré je plánované na koniec tohto roka.

Jaroslav Cepko

Mgr. Jaroslav Cepko, PhD.
Katedra filozofie FHV UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
SR
e-mail: jaroslav.cepko@umb.sk